

RECENSION

Allan Janik, *Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi*. Översättning: Birgit Häggkvist, Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Ända sedan den västerländska filosofins början har filosoferna gjort en distinktion mellan teoretisk och praktisk kunskap. Från ett idéhistoriskt perspektiv är det ingen överdrift att säga att det är den teoretiska kunskapen som allt sedan Sokrates och Platon varit den mest betydelsefulla och mest eftertraktade formen av kunskap. Sokrates försök att definiera godhet, rättvishet, godtrohet osv. är ett försök att ta reda på vad dessa dygder är. Platons idéer, de medeltida tänkarnas sökande efter vad som är orsaken bakom verkningarna – ett sökande som leder vidare in i den moderna naturvetenskapen och strävan efter vad naturen och människan består av. Allt detta är ett sökande efter teoretisk kunskap. Det är först senare som det praktiska handlaget i naturvetenskapen, med tekniken, blivit viktigt.

Visst finns det filosofer som poängterat den praktiska sidan av kunskapen; t ex Aristoteles. Vidare under antiken var stoikerna några som fokuserade på kunskap ur ett praktiskt perspektiv. För dem var filosofin en terapeutisk praxis. En

mer modern tänkare som koncentrerat sig på det praktiska i människans vardagliga språkanvändning var Ludwig Wittgenstein.

De senaste åren har det kommit flera böcker på svenska om praktisk kunskap, t ex Bengt Molanders *Kunskap i handling* från 1993. En av de senaste i raden av dessa böcker är skriven av en amerikan och det är Allan Janiks bok *Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi* (*The Concept of Knowledge in Practical Philosophy*). Den är översatt av Birgit Häggkvist och utgiven på Brutus Östlings bokförlag Symposion. Boken är enligt författarens egen utsago skriven för att komplettera de "fallstudier kring fortrogenhetskunskap och yrkeskunnande som sedan en längre tid bedrivits vid Arbetslivsinstitutet i Stockholm".

Tyvärr inleds begreppsförvirringen i denna bok redan i och med dess titel. Detta är dock inte författarens fel utan snarare översättarens. "Practical philosophy" har utan tanke översatts ordagrant till "praktisk filosofi". Problemet är att praktisk filosofi har en väldigt speciell betydelse i Sverige, Finland och Skottland, vilka fortfarande har kvar uppdelningen av ämnet filosofi i en teoretisk och en praktisk del. Ett sätt att bestämma praktisk filosofi i Sverige är genom att räkna

upp de ämnen som faller under betäckningen, nämligen etik, värde-teori, politisk filosofi, rättsfilosofi, estetik och religionsfilosofi. Janik menar dock någonting helt annat med praktisk filosofi (se nedan). "Praktikens filosofi" eller "praxis filosofi" skulle vara en bättre över-sättning. Vad denna blunder beror på vill jag inte spekulera i, men det är synd att man skall ha så bråttom, eftersom boken genom detta blir mycket svårare och mer förvirrad än den annars skulle vara.

Något förenklat kan man säga att praktisk filosofi för Janik är den filosofi som handlar om praktisk kunskap. Denna typ av kunskap är "tyst", eller den är icke proposi-tionell, dvs den går inte att uttrycka i ord utan att man förlorar dess kärna. Att kunna snickra eller att kunna dansa tango är att inneha praktisk kunskap, men man lär sig inte att snickra eller att dansa tango genom att läsa en bok eller genom att lyssna på en föreläsning. Detta är i stället någonting man lär sig genom exempel eller, rättare sagt, genom att följa ett exempel, dvs genom att studera någon som snickrar eller dansar och själv försöka utföra det i praktiken; gradvis kan man då bli bättre och till slut kan man sägas ha erhållit kunskapen att dansa tango eller att snickra. Men denna kunskap är fortfarande "tyst"; bara för att du kan snickra innebär inte det att du kan tala om vad det just innebär att kunna snickra. Enligt Janik är det de facto omöjligt

att komma åt denna kunskap i ord, naturligtvis kan du tala om den, men det du säger kommer alltid att vara en ofullständig beskrivning.

Praktisk kunskap är också "en fråga om att lära sig följa en regel i en situation där det inte finns och inte kan finnas några uttalade eller formella regler". Vad Janik tycks mena med detta motsägelsefulla ut-talande är för det första att det inte går att beskriva praktisk kunskap genom att ställa upp en mängd sat-ser och på så sätt tro att man har kommit åt vad det *är* att dansa tango. Och för det andra att det ändå finns regler, som inte går att uttrycka i ord, men som varje per-son som kan dansa tango känner till.

Själva regelbegreppet har hämtats från den senare Wittgenstein och Janik gör en skillnad mellan normativa och konstitutiva regler. Normativa regler är propositionella, t ex förbudet att gå mot röd gubbe är en normativ regel, medan konstitu-tiva regler är icke propositionella. Janik skriver: "Konstituerande reg-ler är inte uttryckliga påståenden som bestämmer människors beteende, utan typfall eller exempel som spelar en mönsterbildande roll när det gäller att bestämma den 'regel-mässighet' eller ordning som skall prägla en viss aktivitet. De utgörs av handlingar som skall upprepas tills de blivit så internaliserade att vi upplever dem som 'en andra natur'". Snickrandet och dansandet av tango utgörs alltså av konstitu-

tiva regler, enligt Janik.

Det ligger någonting esoteriskt över Janiks regelbegrepp, dvs att det finns regler som inte går att meddela till andra. Man kan alltså från en vetenskaps synvinkel endast komma åt den praktiska kunskapen och dess regler genom att studera människors handlande. På så sätt kan man se hur reglerna manifesterar sig i beteendet. Frågan som man ställer sig är vad detta har med filosofi att göra. Så som Janik utvecklar sin syn på praktisk kunskap är det inte någonting som faller inom filosofiämnet kunskapsteori, utan är snarare någonting som faktiskt studeras inom t ex psykologin och socialpsykologin.

Att överhuvudtaget föra in regelbegreppet i diskussionen kring praktisk kunskap tycks mig som ett teoriserande, något som Janik för övrigt inte har mycket till övers för. Det kan vara illustrerande med en parallell till den diskussion som förts sedan 1980-talet kring sk artificiella neurala nät (ANN). ANN består av diverse viktade synapser med kopplingar emellan varandra. För en utomstående som betraktar dessa nät verkar det som om nätens beteende är regelmässigt, men synapserna följer inga regler. Man talar om att dessa synapser eller neuroner besitter tyst kunskap, men att de just därför inte följer några regler. Hela tanken med ANN är att komma ifrån beskrivandet av beteende med hjälp av regler.

Janik inleder sin bok med att

tala sig varm om den aristoteliska synen på praktisk filosofi. Det verkar som om Janik vill ta stöd hos Aristoteles för sin syn på den praktiska filosofin. Men någon mer likhet än att de båda anser sig studera mänskligt handlande tycks mig inte finnas. Aristoteles var en stor intellektualist och hans praktiska filosofi var aldrig särskilt praktisk, utan i högsta grad teoretisk.

Relationen till Aristoteles vill Janik föra fram även på logikens område. Enligt Janik har det praktiska sin egen logik och detta skulle Aristoteles, logikens fader, ha insett. Janik utvecklar inte detta i en mer utförlig diskussion och han bryr sig inte om att referera till någon av Aristoteles texter. Jag undrar vad han egentligen menar, för logik är logik för Aristoteles och det finns ingen speciell logik för den praktiska filosofin, enligt honom. Den praktiska filosofin inkluderar retoriken, dvs konsten att tala övertygande, men det finns ingen speciell retorisk logik, utan logiken, eller det logiska tänkandet, är i grund och botten syllogistiskt.

Ytterligare något som får mig att reagera är hur Janik överhuvudtaget kan tala om logik när han säger att ”praktiskt resonemang ... är handling”. Det som är karakteristiskt för praktisk kunskap är att den är icke propositionell. Logik är nödvändigtvis propositionell. Det går, i Aristotelisk mening, inte att tala om en logik som är icke propositionell. Janik har förmodligen inte riktigt

klart för sig vad logik är, eftersom han påstår att "det praktiska tänkandet har sin egen logik, ...".

Ju längre man läser i Janiks bok desto radikalare blir hans uppfattning om vad filosofi är och vad den bör vara. Janik verkar mena att filosofi, dvs riktig filosofi, är praktisk. För att närmare bestämma sin uppfattning tar han hjälp av den engelske historiefilosofen R G Collingwoods term "absoluta förutsättningar". Ett exempel på en absolut förutsättning är "varje effekt har en orsak". Detta var för antikens och medeltidens filosofer en absolut förutsättning, dvs något som ligger till grund för allt tänkande kring ett ämne. Vad renässansens naturvetenskapsmän gjorde var att ifrågasätta denna absoluta förutsättning. De menade i stället att naturvetenskapen skulle ägna sig åt att exakt matematiskt beskriva vad som händer i naturen, t ex när en kropp faller till marken. Att reflektera över de absoluta förutsättningarna är sann metafysik enligt Colling-

wood och detta är också vad filosofi är. Praktisk filosofi är precis detta, menar Janik, nämligen att reflektera över de absoluta förutsättningarna för vårt praktiska handlande. För genom detta får vi "det vi behöver ... nämligen att så att säga lära oss 'se oss själva' i aktion".

Under ytan verkar det dock finnas en mer radikal åsikt hos Janik, nämligen att filosofi som akademisk disciplin inte borde finnas, eftersom vi alla, oavsett ämne och yrke är filosofer när vi reflekterar över våra absoluta förutsättningar. Det är förmodligen med detta i tankarna som Janik mot slutet av sin bok diskuterar exempel ur diverse fabler, Shakespeare som praktisk filosof och forskningen kring yrkeskunnande. Allt detta är praktisk filosofi, enligt Janik. En åsikt som gör att han och Aristoteles definitivt har gått skilda vägar.

(Jag vill tacka Erik Olsson för värdefulla kommentarer till ett tidigt utkast av denna recension.)

Henrik Svensson